

werd uit zijn isolement gelicht en in een sfeer van geladen en geestdriftige eensgezindheid gebracht; van het feit dat de voormannen van twee partijen die meer dan veertig jaar lang wel parallelle maar toch gescheiden wegen bewandeld hadden, nu *samen* optraden, ging een extra-bezielend effect uit: 'Zij zullen het niet hebben / de Goden van de tijd!' Met nieuwe energie en strijd lust geladen keerden al die tienduizenden huiswaarts om, elk in eigen kring, te verhalen wat men gehoord en, belangrijker nog, beleefd had.

In de kringen der anti-revolutionairen was de uitwerking van dit alles sterker dan in die der christelijk-historischen. Vóór de bezetting was de organisatie van de ARP aanzienlijk hechter geweest dan die der CHU. De binding die de anti-revolutionairen met de Gereformeerde Kerken bezaten, ontbrak bij de christelijk-historischen. Ook was Colijn in sterker mate een samenbindende figuur dan Tilanus die, gelijk Drees bij de sociaal-democraten, pas in augustus '39 fractievoorzitter in de Tweede Kamer geworden was. Eigenlijk had Tilanus in de zomer van '40 op verscheidene punten van een zuiverder staatkundig inzicht getuigd dan Colijn, maar de christelijk-historische leider (die begin oktober als gijzelaar naar Buchenwald gevoerd zou worden) kreeg zijn eigen partij maar ten dele mee: wij wezen er al op dat, manifestaties als in Amsterdam, het noorden en Den Haag ten spijt, eind augustus en begin september een aanzienlijk aantal vooraanstaande christelijk-historischen actief aan de Nederlandse Unie ging medewerken. Zo iets deed zich bij de anti-revolutionairen niet voor. Zij waren vasthoudender, aggressiever. *Alle* volksgroepen werden door de bezetting van elkaar geïsoleerd; de anti-revolutionairen hadden daar minder moeite mee dan anderen. 'In ons isolement ligt onze kracht', had Kuyper geleerd. Welnu: juist *in* en *vanuit* dat isolement zou men tonen dat men er nog was.

(de Joden) 'onrecht berokkenen, vinden voor het volksgeweten geen genade.'

Telders: 'Te licht geloven zij die gespaard bleven, dat na het staken der krijgsverrichtingen de plicht tot het brengen van offers in de strijd voor hogere waarden, niet langer geldt . . . Wij staan midden in een gigantische strijd en iedere poging in dit opzicht de profet te willen spelen maakt degeen die er zich aan bezondigt, slechts belachelijk . . . Grote woorden als 'corporatieve staat' of 'corporatieve opbouw van de maatschappij' zijn het tegendeel van nuttig . . . De overgrote meerderheid van het Nederlandse volk heeft zich steeds er voor uitgesproken dat alle aan te brengen verbeteringen zouden geschieden op het bestaande fundament der parlementaire democratie' – Telders sprak ook van 'het antiquarische feit ener zogenaamde Germaanse afstamming.'

Scholten: 'De Christelijke vrijheid is de grondslag van ons volksbestaan . . . Wij staan weer voor de strijd om onze vrijheden. Zij zijn kostbare goederen die wij vóór 10 mei 1940 bezaten en die wij niet mógen prijsgeven . . . Het gezag heeft zijn tegenpool in de vrijheid. Valt deze weg, dan wordt het tyrannie.'